

ĈAPITRO 6. Monatoj, tagoj, emocioj, vetero, pasintaj agoj

ROZDZIAŁ 6. Miesiące i dni, emocje, pogoda, przeszłe czynności

W tym rozdziale nauczysz się m.in.:

- tworzyć słowa określające sposób, czas, miejsce lub inne okoliczności odbywających się czynności;
- pytać o kolejność, godzinę i określać czas zegarowy
- tworzyć nazwy rzeczy posiadających daną cechę lub będących wynikiem czynności;
- wyrażać odpowiedzi na pytania „kogo? czego? czyj?”
- używać słówka *kiu* w znaczeniu „który”;
- nazywać dni tygodnia, miesiące, pory roku i pory dnia;
- mówić co było i kiedy w przeszłości;
- pytać o sposób jak coś się dzieje lub odbywa;
- nazywać emocje i stany pogody.

NI KONATIĜU

Mówcie, co lubicie robić. Posługujcie się wzorem:

Instruisto: Mi ŝatas vojaĝi. Kaj vi?

Kamila: Mi ŝatas danci. Kaj vi?

Roberto: Mi ŝatas manĝi kaj dormi. Kaj vi?

I. KOMUNIKADO – frazoj, vortoj, reguloj

A. Feliĉe, matene Eliza restas hejme ...

Feliĉe, matene Eliza restas hejme kune kun amiko tute bone parolanta Esperante. Poste ŝi planas ekzemple skribi respondi la retleteron de la frato.

Przeczytajcie kolejno na głos, po jednej linijce, a potem odpowiedzcie, jaką końcówkę przybierają poniższe słowa tworzone od innych części mowy:

bona	—	dobry	bone	—	dobrze
skribi	—	pisać	skribe	—	pisemnie
feliĉa	—	szczęśliwy	feliĉe	—	szczęśliwie; na szczęście
tuta	—	cały	tute	—	całkiem, zupełnie, wcale
ekzemplo	—	przykład	ekzemple	—	na przykład, przykładowo
Esperanto	—	esperanto	Esperante	—	po esperanku
mateno	—	ranek, poranek	matene	—	rano, z rana, rankiem, o poranku
hejmo	—	dom	hejme	—	w domu 1
kun	—	z (kim, czym)	kune	—	razem
post	—	po (kim, czym)	poste	—	potem, następnie

❖ Słowa określające sposób, czas, miejsce lub inne okoliczności wykonywania czynności to przysłówki.

Esperanckie przysłówki tworzone od innych części mowy mają końcówkę **2**

Powiedz lub napisz, jak rozumiesz wyrazy w prawej kolumnie:

malbona	—	zły, niedobry	malbone	—	
antaŭ	—	przed	antaŭe	—	
longa	—	długi	longe	—	
frua	—	wczesny	frue	—	
amiko	—	przyjaciół	amike	—	
danĝero	—	niebezpieczeństwo	danĝere	—	

Aldonaj ekzemploj:

telefono	—	telefon	telefone	—	
rapida	—	prędki, szybki	rapide	—	
franca	—	francuski	france	—	
vespero	—	wieczór	vespere	—	
suno	—	słońce	sune	—	
flui	—	płynąć	flue	—	

B. Unua, dua, tria — ordigo mia

Unua, dua, tria — ordigo mia. Unue, due, trie – mi listigas sinsekve.

Przeczytajcie kolejno na głos, po jednej linijce, a potem odpowiedzcie, jaką końcówkę przybierają poniższe słowa tworzone od liczb:

1 — unu	unua — pierwszy	unue — po pierwsze
2 — du	dua — drugi	due — po drugie
3 — tri	tria — trzeci	trie — po trzecie
...		
10 — dek	deka —	— dziesiąty
13 — dek tri	dektria —	— trzynasty
89 — okdek naŭ	okdek-naŭa —	— osiemdziesiąty dziewiąty
100 — cent	centa —	— setny
300 — tricent	tricenta —	— trzechsetny
357 — tricent kvindek sep	tricent kvindek-sepa —	— trzysta pięćdziesiąty siódmy
1 000 — (unu)mil	unu mila —	— tysięczny
1 001 — mil unu	mil unua —	— tysiąc pierwszy

- ❖ Esperanckie liczebniki porządkowe („pierwszy”, „drugi” itd.) tworzy się przez dodanie do liczebnika głównego końcówki,
a liczebniki przysłówkowe („po pierwsze”, „po drugie” itd.) — końcówki **3 4**

Vortareto:

• mi ordigas — porządkuję (w kolejności)	• ordigo — porządkowanie
• listigo — wymienianie	• sinsekve — po kolei

Piszcie na kartce lub tablicy rozmaite liczby od 1 do 10000 i wskazujcie, kto ma napisaną liczbę odczytać porządkowo.

PLIFIRMIGO

Wyraź pisemnie po esperancku i porównaj z rozwiązaniami w kluczu do zadań.

- 4-a —
- 16-e —
- 38-a —
- 111-e —
- 395-a —
- 777-e —
- 3852-a —

C. Lunde en julio en 1969-a jaro la unua homo sur la luno fotis sian kolegon

Hodiaŭ Ivo estis ĉe Viola. **5**

Hieraŭ Linda ludis tenison kun Nikola.

Antaŭhieraŭ Adamo ricevis eminentan noton pri historio.

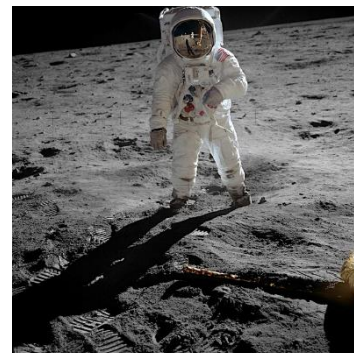
Lunde en julio 1969-a jaro la unua homo sur la luno fotis sian kolegon.

„Tio estas unu malgranda paŝo por la homo, unu grandega salto por la homaro.”, ĉu prave diris Neil Armstrong?

En merkredo Dora aĉetis belan robon en modbutiko.

En sabato Antono faris intervjuon kun Amanda Maj.

En lundo Agnesa publike kritikis la ĉefon.

Marde vespere Adriano ĉeestis en tre interesa prelego pri Atlantido. **6**

Vendrede posttagmeze Renata rigardis du telekvizojn kaj tri teleromanojn.

Ĵaŭde Jakobo dum kvin horoj surfis en interreto.

Dimanĉe en la mateno Pamela invitis Simonon al temanĝo. **7 8**

❖ *estis, luis, ricevis, aĉetis, faris, kritikis, surfis*, itd. są czasownikami w czasie przeszłym.

Czasowniki w czasie przeszłym mają w języku esperanto końcówkę **9**

Vortarerto:

• noto — ocena	• paŝo — krok	• homaro — ludzkość
• intervjuo — wywiad	• temanĝo — podwieczorek	• surfi — surfować

Do określenia momentu w czasie, w którym coś jest lub dzieje się służą następujące słowa:

LA MONATOJ (miesiące):

• januaro	— styczeń
• februaro	— luty
• marto	— marzec
• aprilo	— kwiecień
• majo	— maj
• junio	— czerwiec
• julio	— lipiec
• aŭgusto	— sierpień
• septembro	— wrzesień
• oktobro	— październik
• novembro	— listopad
• decembro	— grudzień

LA TAGOJ DE LA SEMAJNO (dni tygodnia):

• lundo	— poniedziałek
• mardo	— wtorek
• merkredo	— środa
• ĵaŭdo	— czwartek
• vendredo	— piątek
• sabato	— sobota
• dimanĉo	— niedziela

LA JARSEZONOJ (pory roku):

• printempo	— wiosna
• somero	— lato
• aŭtuno	— jesień
• vintro	— zima

DUM LA DIURNO (w trakcie doby):

- tago — *dzień*
- mateno — *ranek*
- antaŭtagmezo — *przedpołudnie*
- tagmezo — *południe*
- posttagmezo — *popołudnie*
- vespero — *wieczór*
- noktomezo — *popołudnie*
- nokto — *noc*

SEKVO DE LA TAGOJ (następstwo dni):

- antaŭhieraŭ — *przedwczoraj*
- hieraŭ — *wczoraj*
- hodiaŭ — *dziś*
- morgaŭ — *jutro*
- postmorgaŭ — *pojutrze*
- semajnfino — *weekend*

Poniĝe prezentita estas ŝablono konstruado de tempaj (okoliczników czasu):

• lundo → lunde, en lundo	• mateno → matene, en mateno
• januaro → januare, en januaro	• nokto → nokte, en nokto
• printempo → printempe, en printempo	• tago → dum la tago
- oraz*
• pasinta semajno → pasintsemajne, en la pasinta semajno	(w zeszłym tygodniu)
• pasinta monato → pasintmonate, en la pasinta monato	(w zeszłym miesiącu)
• pasinta jaro → pasintjare, en la pasinta jaro	(w zeszłym roku)

1. **Pytacie kogoŝ, co robis w jakimś terminie w przeszłości, np.**

A: Kion vi faris hieraŭ posttagmeze?

B: Mi laboris en la ĝardeno.

W pytaniach podawajcie okoliczniki czasu, np. hodiaŭ, hieraŭ, antaŭhieraŭ lub utworzone według wzoru w powyższej tabeli (lunde, en lundo, itp.).

W odpowiedziach możecie mówić (zamieniając bezokoliczniki na czas przeszły):

• pentri bildon	• komponi muzikaĵon
• aŭskulti radion/muzikon	• verki poeziaĵon
• akcepti gastojn (przyjmować gości)	• baki pomkukon/fromaĝkukon
• ludi briĝon/bilardon/videoludojn	• rigardi televidon
• praktiki (uprawiać) aerobikon/sporton	• fari aĉetojn en supervendejo

Aldonaj ekzemploj:

• preni banon (duŝon) (brać kąpiel/prysznic)	• iri al kinejo/korpekzercejo
• labori/lerni ĝis la noktomezo (do północy)	• iri al koncerto/prelego
• lerni la lecionojn (uczyć się lekcji, odrabiać lekcje)	• promeni kun mia hundo
• babili en babilejo (rozmawiać na czacie)	• surfi en interreto
• ĉeesti en festeno/matĉo/lekcio (na wykładzie)	• gimnastiki

2. **Pytacie kogoŝ, gdzie był w jakimś terminie w przeszłości, np.**

A: Kie vi estis somere?

B: Mi estis en tendaro.

W pytaniach podawajcie okoliczniki czasu jak w poprzednim zadaniu.

W odpowiedziach możecie także mówić (zamieniając bezokoliczniki na czas przeszły):

• ĉe mia av(in)o/onkl(in)o/amik(in)o	• en montaro/arbaro/tendaro
• en la lernejo/altlernejo/laborejo	• ĉe kuracisto/dentisto/frizisto
• en banko/apoteko/biblioteko/teatro/naĝejo	• hejme
• en klubejo/amuzejo/diskoteko/poŝtejo/vendejo	• en la ĝardeno
• en eksterlando = eksterlande (za granicą)	• en Parizo/Turkio/Madagaskaro
• ĉe maro/lago („przy morzu/jeziorze” = nad morzem/jeziorem)	

PLIFIRMIGO

Wyraż poniższe zdania po esperancku i porównaj z rozwiązaniami w kluczu do zadań.

1. Co Mateo robił wczoraj rano?	Malował obraz.
2. Gdzie Ilona była we wtorek wieczorem?	Była w domu.
3. Co robiłeś w czwartek?	Uczyłem się do północy.
4. Gdzie Alberto pracował w zeszłym tygodniu?	Pracował za granicą.
5. Co Marta robiła w niedzielę w nocy?	Surfowała po internecie.
6. Co Simono robił przedwczoraj po południu?	Rozmawiał na czacie.
7. Gdzie byłeś w sobotę?	Byłem u moich przyjaciół.
8. Co Liliana robiła dziś przed południem?	Oglądała serial telewizyjny.

D. Kioma horo estas?

Przeczytajcie kolejno na głos, po jednej linijce, a potem odpowiedzcie, jak pyta się o czas przed i po pełnej godzinie:

- 1:00 Estas la unua horo.
 2:05 Estas kvin (minutoj) post la dua.
 4:15 Estas dek kvin (minutoj) post la kvara.
 = Estas kvarono post la kvara.
 7:30 Estas duono post la sepa.
 = Estas duono antaŭ la oka.
 = Estas (la) sepa tridek.
 10:45 Estas dek kvin (minutoj) antaŭ la dek-unua.
 = Estas kvarono antaŭ la dek-unua.
 11:50 Estas dek (minutoj) antaŭ la dek-dua.
 12:00 Estas la dek dua horo. = Estas tagmezo.
 12:55 Estas kvin (minutoj) antaŭ la unua.
 18:35 Estas dudek kvin (minutoj) antaŭ la dek naŭa.
 = Estas tridek kvin (minutoj) post la sesa posttagmeze (=vespere).

❖ Pytając o godzinę, używamy wyrazu pytającego 10

Mówiąc, że jest ileś minut po jakiejś godzinie, używamy słówka ,

mówiąc, że jest ileś minut przed jakąś godziną, używamy słówka 11

Vortareto:

• kioma horo — <i>która godzina</i>	• minuto — <i>minuta</i>	sekundo — <i>sekunda</i>
• duono — <i>połowa, w pół</i>	• kvarono — <i>ćwierć, kwadrans</i>	

Pytajcie się wzajemnie o godzinę, nastawiając ją na makiecie zegara lub pisząc na tablicy.

PLIFIRMIGO

Wyraź poniższe zdania po esperanku i porównaj z rozwiązaniami w kluczu do zadań.

1. Która jest godzina?	8. Jest 12:25.
2. Jest 7:50.	9. Jest 1:55.
3. Jest 3:20.	10. Jest 18:15.
4. Jest 11:05.	11. Jest 0:10.
5. Jest 9:45.	12. Jest 10:40.
6. Jest 4:30	13. Jest 11:45.
7. Jest 12:00.	14. Jest 0:00.

E. Eva ne akceptas viandaĵon, ŝi preferas verdaĵojn kaj laktaĵojn, ekzemple glaciaĵon...

En kolora periodaĵo Adam legas novaĵon pri manĝaĵoj de aktorino Eva. Ŝi ne akceptas viandaĵon, ŝi preferas verdaĵojn kaj laktaĵojn, ekzemple glaciaĵon. Strange?

Przeczytajcie kolejno na głos, po jednej linijce, a potem odpowiedzcie, jaka częśćka tworzy nazwę rzeczy posiadającej daną cechę lub będącej wynikiem czynności.

manĝi — jeść	manĝaĵo — potrawa, jedzenie
glacio — lód	glaciaĵo — lody (<i>do jedzenia</i>)
lakto — mleko	laktaĵoj — wyroby mleczne, nabiał
verda — zielony	verdaĵo — zieleń (= <i>zielona rośliność</i>);
zielenina
teatro — teatr	teatraĵo — utwór sceniczny, sztuka
nova — nowy	novaĵo — nowość; nowina, wiadomość
viando — mięso	viandaĵo — potrawa mięsna
periodo — okres	periodaĵo — czasopismo, periodyk
ĝentila — grzeczny	ĝentilaĵo — grzeczność (<i>okazana komuś</i>)

❖ Częstka tworząca nazwę rzeczy posiadającej daną cechę lub będącej wynikiem czynności to: 13

Powiedz lub napisz, jak rozumiesz wyrazy w prawej kolumnie:

legi — czytać	legaĵo —
pentri — malować	pentraĵo —
paki — pakować	pakaĵo —

dolĉa	—	słodki	dolĉaĵoj	—	
porko	—	świnia	porkaĵo	—	
trinki	—	pić	trinkaĵo	—	
ovo	—	jajko	ovaĵo	—	
malnova	—	stary	malnovaĵoj	—	

Aldonaj ekzemploj:

desegni	—	rysować	desegnaĵo	—	
poezio	—	poezja	poeziaĵo	—	
okazi	—	zdarzyć się	okazaĵo	—	
amiko	—	przyjaciół	amikaĵo	—	
alta	—	wysoki	altaĵo	—	
konstrui	—	budować	konstruaĵo	—	
fini, fino	—	kończyć, koniec	finiĵo	—	

F. Mi konas knabinon, kiu ...

Mi konas knabinon, kiu legas mil vortojn en minuto.

Mi renkontis malgrandan knabon, kiu flue parolis Esperante.

Mi ne konas personon, kiu ŝatas hejmlaboron.

Mi legis pri viro, kiu konas dudek lingvojn.

Mi aŭdis pri virino, kiu naskis dek ok infanojn.

Mi ŝatas homojn, kiuj pensas pozitive.

Mi ne ŝatas personojn, kiuj tro multe parolas.

La konstruaĵo, en kiu mi laboris, havas tridek etaĝojn.

Kie estas la libro, kiun mi aĉetis hieraŭ?

❖ Esperanckim odpowiednikiem polskiego zaimka „który” jest słówko **12**

Vortareto:

- konstruaĵo — *budynek*
- etaĝo — *piętro*
- hejmlaboro — *praca domowa (sprzątanie, gotowanie, prasowanie itp.)*
- hejmtasko — *zadanie domowe (uczni, do realizacji poza lekcją)*

1. Mówcie, że znacie (znaliście, spotkaliście) osobę bądź nie znacie osoby, która..., albo, że lubicie bądź nie lubicie ludzi, którzy..., np.

A: Mi konas personon, kiu estis sur Kilimanĝaro.

B: Mi ne konas personon, kiu kolektas poŝtmarkojn.

C: Mi ŝatas homojn, kiuj estas optimistoj.

D: Mi ne ŝatas homojn, kiuj skandalas.

E: Mi renkontis sportistojn, kiuj skisaltas.

Możecie wykorzystać następujące zwroty z podanymi czasownikami:

KONAS / NE KONAS:

• ne trinkas lakton (kafon)	• estis en Antarkto/Gronlando
• havis ekzotikan beston	• ludas pianon/fluton
• ne ŝatas rokmuzikon (boksadon)	• ne rigardas televidon
• ne manĝas dolĉaĵojn (glaciaĵon)	• kolektis festkartojn
• parolas slovake	• tute ne kapablas paroli
• ne scipovas uzi poŝtelefonon/komputilon	
• panike timas dentistojn/serpentojn/mallumon	

ŜATAS / NE ŜATAS / MALŜATAS:

• estas optimistoj/pesimistoj	• kritikas/ŝatas min
• helpas al mi	• klaĉas pri mi
• estas arogantaj kaj malĝentilaj	• estas agrablaj kaj amikaj
• saĝe kaj interese parolas	• respektas aliajn homojn

2. *Pytajcie kogoś, czy ma przyjaciela/znajomego, który..., np.*

A: Ĉu vi havas amikon/konaton, kiu ŝatas popolan muzikon?

B: Jes, mi havas. / Ne, mi ne havas.

Możecie wykorzystać zwroty podane w ćwiczeniu 1, a ponadto:

• ŝatas danĝeron kaj riskon	• ŝatas lerni la lecionojn
• parolas japanne/arabe	• havas literaturan talenton
• legas skandalgazetojn	• kolektas aŭtografojn/antikvaĵojn
• interesiĝas pri antikvaj civilizacioj	
• ŝatas skribi eseojn/kontrollaboraĵojn/testojn/diktaĵojn/referatojn	
• estas bona pri lingvoj/matematiko (<i>dobry w językach/matematyce</i>)	

PLIFIRMIGO

Wyraż poniższe zdania po esperanku i i porównaj z rozwiązaniami w kluczu do zadań.

1. Mam przyjaciela, który wcale nie ogląda telewizji.
2. Sylwia lubi chłopców, którzy mają artystyczną duszę.
3. Słyszałem o mężczyźnie, który miał szesnaście żon.
4. Znam kobietę, która kolekcjonuje zegary.
5. Andrzej nie lubi ludzi, którzy go krytykują.
6. Czytałem o studentce, która potrafi tłumaczyć z sześciu języków.

G. Andreo konfesis amon al Suzana

Tomaso dankis al Anna.

Marko helpis al Luko.

Beata plaĉas al Danielo.

Laŭra pardonis al Marteno.

Marteno ne estas preta pardoni al Laŭra.

Veronika ne kredas al Sebastiano.

Andreo konfesis amon al Suzana.

Filipo aĉetis ringon al Katarina.

Sandra donis monon al Dominiko.

Olga sendis al Karlo SMS-on.

Mikaelo deziris al Margareta sukceson.

Greta donacis al ŝia amiko surprizan skatolon.

Hieraŭ mi forgesis iri al Julia por helpi ŝin.

❖ Jeśli jakieś wyrazy esperanckie odpowiadają na pytanie „komu?” „czemu?”, to poprzedza się je słówkiem **14**

Vortareto:

• plaĉi — <i>podobać się</i>	• pardoni — <i>wybaczyc</i>	• konfesi — <i>wyznać</i>
• forgesi — <i>zapomnieć</i>	• kredi — <i>wierzyć</i>	• preta — <i>gotów</i>

Wypowiadajcie podobne zdania, zmieniając w nich imiona i obiekty. Możecie użyć (biernik!):

DONI / DONACI / AĈETI:

• Esperanta lernolibro	• kuirlibro	• atlaso	• enciklopedio
• kompakta disko = KD-o	• komputila ludo	• DVD-filmo	• florvazo
• servico (<i>serwis stołowy</i>)	• T-ĉemizo	• kravato	• globkrajono
• tualetakvo (<i>woda toaletowa</i>)	• horloĝo	• mono	• orfiŝo
• braceleto (<i>bransoletka</i>)	• orelringoj (<i>kolczyki</i>)	• parfumo	• perloŝnuro
• koliero (<i>naszyjnik, kolia</i>)	• breloko	• ringo	• broĉo

SENDI:

• sep ruĝaj rozoj	• prioritata letero	• poŝtkarto	• bildkarto
• mesaĝo (<i>wiadomość</i>)	• letero	• amletero	• pako
• anonima letero	• telegramo	• bondeziroj	• SMS-o

PLIFIRMIGO

Wyraź poniższe zdania po esperancku i porównaj z rozwiązaniami w kluczu do zadań.

1. Zuzana pomogła Jerzemu.	4. Zofia życzyła Marii miłego dnia.
2. Dziękuję ci.	5. Wybaczamy wam.
3. Adam podoba się Beacie.	6. Michał do wczoraj wierzył Katarzynie.

II. LINGVAJ AVENTUROJ

NI KONVERSACIU

1.

A: Kiel vi fartas?

B: Bone, dankon. Kaj vi?

A: Ankaŭ bone.

A: Kiel vi fartas?

B: Tre bone, dankon. Kaj vi?

A: Nemalbone.

A: Kiel vi fartas?

B: Ne tre bone.

A: Mi bedaŭras.

❖ Pytając o sposób używa się wyrazu „jak”.

Wyraz ten brzmi po esperancku 15

Przeprowadzajcie podobne dialogi. W odpowiedzi na pierwsze pytanie używajcie wyrażen:

• Bone, dankon.	• Tre bone, dankon.
• Ne tre bone (<i>Nie bardzo dobrze, Nieszczególnie</i>).	• Ne tro bone (<i>Niezbyt dobrze</i>).
• Nemalbone, dankon (<i>Nieźle</i>).	• Meze (<i>Średnio</i>).

Na wiadomość o złym samopoczuciu rozmówcy reagujcie zwrotem **Mi bedaŭras** (*Przykro mi*).

2.

A: Kia estas via koramikino? Kiel ŝi aspektas?

B: Ŝi havas blondajn harojn kaj bluajn okulojn.

A: Pri kio ŝi okupiĝas?

B: Ŝi estas lernantino. Ŝi nun rigardas kun timido kaj enuo.

A: Kia estas via frato? Kiel li aspektas?

B: Li havas malhelajn harojn kaj brunajn okulojn.

A: Pri kio li okupiĝas? 16

B: Li estas arkitekto, plenigas lin la sento de amo.

A: Kia estas via patrino? Kiel ŝi aspektas?

B: Ŝi havas nigrajn harojn kaj verdajn okulojn.

A: Pri kio ŝi okupiĝas?

B: Ŝi estas kelnerino. Ŝi estas virino gaja kaj kontenta

A: Kia estas via koramiko? Kiel li aspektas?

B: Mi ne havas koramikon. Mi estas trista.

Przeprowadzajcie podobne dialogi. W pierwszym pytaniu używajcie rzeczowników:

• amiko	• amikino	• koramiko	• koramikino	• frato	• fratino
• patro	• patrino	• avo	• avino	• edzo (mŝ) (mąż)	• edzino (ŝona) (żona)

Opisujĉ wlosy albo oczy moŝecie uŝyĉ (w bierniku) przymiotnikow:

• blondaj	• helaj	• malhelaj	• nigraj	• grizaj (siwe)
• brunaj	• rufaj	• bluaj	• verdaj	

Do okreŝlenia stanu emocjonalnego wykorzystajcie słowka na rysunku **5.**

3.

A: Luko, kie vi nun vivas?

B: Nun mi vivas en Aŝtralia.

A: Kia vetero estas ĉe vi tie?

B: Ĉi tie nun estas somero, Jen brilas la suno, jen pluvas kaj tondras. **17**

A: Berta, kie vi nun loĝas?

B: Nun mi loĝas en Norda Eŝropo.

A: Kia vetero estas ĉe vi tie?

B: Ĉe ni, tie ĉi estas tipa vintro. Frostas kaj neĝas. Ofte blovas kaj okazas ŝtormoj.

Vortareto:

• vetero — <i>pogoda</i>	• ĉe vi — <i>u ciebie, u nas</i>	• jen ... jen — <i>a to ..., a to</i>
• tie — <i>tam</i>	• ĉi tie — <i>tutaj</i>	• tie ĉi — <i>tutaj, właŝnie tu</i>

Przeprowadzajcie podobne dialogi korzystajĉ z okreŝleń pogody na rysunku **6.**

4.

A: Mi volas inviti vin por celebri mian ekzamenon.

B: Mi gratulas. Kiun noton vi ricevis?

A: Nur trion. Tio egalas al „sufiĉe“.

Venu dimanĉe posttagmeze al nia klubo.

B: Dimanĉe mi ne povas. Morgaŭ mi flugas ferii.

A: Mi bedaŭras. Do, agrablan vojaĝon kaj feriadon.

B: Dankon.

Przeprowadzajcie podobne dialogi z podaniem oceny, zaproszeniem i odpowiedziĉ na nie oraz gratulacjami i zyczeniami.

Przykładowa skala ocen wg systemu od 1 (najgorsza) do 6 (najlepsza):

• (1) nesufiĉe	→	• (2) apenaŭ sufiĉe	• (3) sufiĉe
• (4) bone		• (5) bonege	• (6) eminente

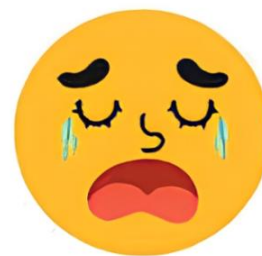
BAZA VORTPROVIZO BILDOFORME

Wybierz z listy poniżej właściwe wyrazy i wpisz je w odpowiednich ramkach na rysunku. Niektóre wyrazy do tego tematu nie pasują. Już użyty wyraz zaznaczaj w kwadraciku (np. ☑). Staraj się zapamiętać jak najwięcej słówek z danej tematyki – przydadzą się.

5. ESPRIMO DE EMOCIOJ

Wyrażanie emocji

☐ gaja	☐ enuo	☐ kontento	☐ vizaĝo	☐ sufero	☐ timo
☐ trista	☐ surprizo	☐ okulo	☐ kolero	☐ rezigno	☐ laca
☐ malespero	☐ nazo	☐ timida	☐ interesita	☐ teruro	☐ amo

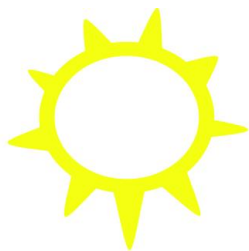
Traduko de esperantaj vortoj el la listo supre:

• radosny	• znudzenie	• zadowolenie	• twarz	• cierpienie	• strach
• smutny	• zaskoczenie	• oko	• złość, gniew	• rezygnacja	• zmęczony
• rozpacz	• nos	• nieśmiały	• zaciekawiony	• przerażenie	• miłość

6. JARSEZONOJ KAJ VETERO

Pory roku i pogoda

☐ vintro	☐ uragano	☐ blovas	☐ neĝo	☐ ŝtormo	☐ suno
☐ neĝas	☐ malvarme	☐ aŭtuno	☐ brilas	☐ frostas	☐ pluvo
☐ sennube	☐ tondro	☐ varmego	☐ ferioj	☐ nebulo	☐ frosto
☐ printempo	☐ pluvus	☐ nuba	☐ tondras	☐ somero	☐ vento

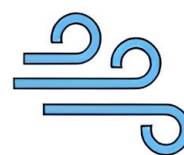

Traduko de esperantaj vortoj el la listo supre:

• zima	• huragan	• wieje	• śnieg	• burza, sztorm	• słońce
• pada śnieg	• zimno	• jesień	• świeci	• zamarza	• deszcz
• bezchmurnie	• grzmot	• upał	• wakacje	• mgła	• mróz
• wiosna	• pada deszcz	• zachmurzony	• grzmi	• lato	• wiatr

NI LEGAS KUN KOMPRENO

Przezycytaj tekst o Eriku i jego kłopotach sercowych. Następnie zapoznaj się ze słowniczkiem pod tekstem i przeczytaj uważnie tekst ponownie, ale nie tłumacz go. Potem odpowiedz na pytania, wybierając właściwą odpowiedź.

7. ESPERANTA MUZIKISTO KAJ TEMPLOKAVALIROJ

Eriko Bord estas muzikisto. Li estas Esperanta muzikisto. Li ofte partoprenas en internaciaj Esperanto-renkontiĝoj. Dum ili li ludas sintezilon kaj kantas. Eriko mem verkas la muzikon kaj tekstojn de la kantoj.

Eriko havas artistan animon. Li tre ŝatas amuziĝi, aŭskulti bonan muzikon, longes dormi kaj rapide konduki aŭtomobilon. Li amas vojaĝi, viziti interesajn lokojn kaj renkontiĝi kun interesaj homoj. Sed Eriko ne ŝatas labori. Eriko ne volas esti inĝeniero, oficisto aŭ instruisto. Li deziras esti libera. Kaj tre ofte li estas sen groŝo en poŝo.

Manuela Alt, la koramikino de Eriko, estas studentino. Ŝi studas historion en Oksfordo.

Gustavo Alt, la patro de Manuela, estas tre riĉa homo. Li estas nafta multmilionulo. La patro opinias, ke en la vivo estas gravaj nur du aferoj: mono kaj peza laboro. S-ro Alt ne ŝatas Erikon. Li nomas lin malserioza individuo kaj mallaborulo. La patro ankaŭ diras, ke lia filino ne povas esti edzino de malriĉulo.

Sed ŝajnas, ke Eriko jam scias, de kie preni grandan monon. Li volas trovi la faman trezoron de la templokavaliroj. Nun Eriko vizitas bibliotekojn kaj studas malnovajn, dikajn librojn. Kaj li jam havas ideon, kie la trezoro povas troviĝi.

Eriko kaj Manuela estas optimistoj. Ili kredas, ke ili havas ŝancon.

Vortareto:

• templokavaliro	— <i>templariusz</i>	• trezoro	— <i>skarb</i>	• animo	— <i>dusza</i>
• sintezilo	— <i>syntetyzator</i>	• inĝeniero	— <i>inżynier</i>	• nafta	— <i>ropa</i>
• opinias, ke...	— <i>sądzi, że...</i>	• ŝajnas	— <i>wydaje się</i>	• de kie	— <i>skąd</i>
• sen groŝo en poŝo	— <i>bez grosza w kieszeni / przy duszy</i>			• ŝanco	— <i>szansa</i>

1. Kio estas Eriko? ☐	3. Kian opinion havas s-ro Alt pri Eriko? ☐
a) oficisto	a) bonan
b) inĝeniero	b) tre bonan
c) artisto	c) tre malbonan
2. Kion Eriko ne ŝatas fari? ☐	4. Kie Eriko serĉas trezoron? ☐
a) vojaĝi	a) en Oksfordo
b) labori	b) en bibliotekoj
c) amuziĝi	c) en Esperanto-renkontiĝoj

TION ONI LEGAS EN ESPERANTIO

8.

La Bieno

La bieno ebligas la okazigon de la Esperanto-programo de la Kulturdomo mem, kaj ankaŭ de aliaj Esperantaj grupoj.

Ekster la Esperanto-programoj, ne-esperantistaj grupoj povas lupreni la kastelon kaj bienon por familiaj festoj, profesiaj seminarioj aŭ por turismadi.

En la Esperanto-programo, oni povas elekti la daŭron de sia restado laŭ taga tarifo aŭ resti tutan semajnon. Ekzistas tutsemajnaj kursoj por plulerni Esperanton, sed oni povas partopreni nur kulturajn aktivajn aŭ profiti liberan restadon.

Pri ĉiu semajno, vidu la programon en la retejo kiu aŭtoŝas unue la Esperanto-kursojn kaj poste la aliajn aktivajn.

Kastelo Greziljono

Esperanto-kursoj
Esperanto-aktivaĵoj
Ludono al grupoj
Popola edukado
Seminarioj
Eventoj

*En la centro de Anfujo troviĝas plej bona loko
por malstreĉiĝi, lerni kaj amuziĝi*

POR REPRODUKTO

9. Przeczytaj poniższy tekst dwukrotnie, a następnie zasłaniając go odtwórz pisemnie wstawiając w drugiej części w miejsce kropek brakujące elementy. Na koniec wpisz liczbę całkowicie poprawnych uzupełnień do podsumowania na dole zadania.

Huberto Puŝ estas ĵurnalisto kaj vojaĝisto. Li estas aŭtoro de kelkaj libroj kaj dokumentaj filmoj. Nun li vojaĝas en Sud-Ameriko. Li serĉas Paititi — la antikvan urbon de la inkaoj. Laŭ legendo ĝi troviĝas en la profundo de la amazona ĝangalo. La vojaĝo estas tre malfacila kaj danĝera. Liaj grandaj malamikoj estas la sovaĝa naturo kaj la murda klimato.

Hubert... Puŝ est... ĵurnal..... kaj vojaĝ..... | Li est... aŭtor... de kelk... libr... kaj dokument... film... | Nun li vojaĝ... en ...ud-Amerik... | Li serĉ... Paititi... la antikv... urb... de la inka... | ...aŭ legend... ĝi troviĝ... en la profund... de la amazon... ĝangal... | La voja... est... tre malfacil... kaj danĝer... | Li... grand... malamik... est la sovaĝ... natur... kaj la murd... klimat...

Liczba całkowicie poprawnych uzupełnień: / 34

NI AŬSKULTAS KUN KOMPRENO

Słuchamy ze zrozumieniem

- 10.** *Poniżej znajduje się tekst audycji radiowej fikcyjnej rozgłośni esperanckiej o hobby trzech osób (lektor odgrywa treść z nagrania lub odczytuje na głos). Informację o hobby każdej z osób potraktuj jako wiadomość. Słuchając, uzupełnij trzy poniższe zdania.*

1. Alano ŝatas fari
2. Jakobo amas kaj
3. Tina havas malgrandan

Alano:

Parolas Radio Mondo. Saluton, amikoj **18**. Mi estas Alano. Hodiaŭ mi volas paroli al vi pri hobiaj. Ĉu vi havas hobion? Mi havas kelkajn. Ekzemple mi ŝatas fari fotojn. Mi fotas la naturon: sovaĝajn bestojn, birdojn, fiŝojn, insektojn kaj plantojn.

Mia amiko Jakobo amas kuiru kaj baki. Liaj specialaĵoj estas legoma supo, spagetoj en tomata saŭco, salato kun brokolo kaj torto kun ananasa kremajo. Mmm, kiel bongustaj!

La hobio de mia amikino Tina estas hejmbestoj **19**. Ŝi havas... ne, ne hundon, katon kaj papagon, sed du serpentojn, tri tarantulojn, malgrandan krokodilon kaj dek piranjojn. Mi ŝatas Tinan, sed mi ne tre ŝatas viziti ŝin en ŝia hejmo...

- 11.** *Niech ktoś przeczyta na głos (np. prowadzący) fragment ogłoszenia z działu Tion oni legas en Esperantio w prawej Słuchając, uzupełnij trzy poniższe zdania tym co zrozumiałeś/-aś i zapamiętałeś/-aś (może być po polsku).*

1. Greziljono estas bela
2. En la programo estas popola
3. Por la lernantoj okazas kaj

PAROLPRAKTIKO

- 12.** *Wykonaj w języku esperanto jedno z poniższych zadań:*

1. *Powiedz parę zdań o tym, co lubisz, chcesz, pragniesz, musisz, możesz, umiesz albo zamierzasz robić (także przecząco: o tym, czego nie lubisz, nie chcesz itd. robić).*
2. *Powiedz kilka zdań na temat filmu, który ostatnio oglądałeś/oglądałaś (możesz to wykonać wyjątkowo w języku polskim).*
3. *Zapytaj kogoś o samopoczucie.*
4. *Opowiedz o dwojgu prawdziwych lub fikcyjnych młodych ludziach, wzorując się na tekście Ni legas kun kompreno.*

SKRIBOPRAKTIKO

Wykonaj w języku esperanto wszystkie zadania wymienione poniżej:

- 13.** Napisz w 4-6 punktach w formie uszeregowanej infomacji o tym, co jakaś osoba (prawdziwa lub fikcyjna) lubi, chce, pragnie, musi, może, umie albo zamierza robić (także przecząco: o tym, czego nie lubi, nie chce, nie zamierza itd.).
- 14.** Napisz tekst dialogu, w którym jedna osoba pyta o pozwolenie na wykonanie jakiejś czynności, a druga zgadza się lub odmawia.
- 15.** Napisz tekst listu internetowego do bliskiej osoby z gratulacjami albo życzeniami.

ELPAROLO

- 16.** Wypowiadaj na głos.

an sero	kan zono	trans formi	an stataŭ	ka m foro
pen si	len so	men sogi	sen sacio	sen ŝ ue
in struisto	in fano	in formi	nim fo	ĵin so
kon strui	bon volu	kon sent i	kon fi taĵo	kom forta
kun sento	kun voki	sun sistemo	dum viva	nun se majne

PROVERBOJ KAJ DIRAĴOJ

- 17.** Do wyrażonych po esperancku przysłów i powiedzeń dopasuj polskie odpowiedniki.

Rido matene, ploro vespere.	Kto chce psa uderzyć, ten kij zawsze znajdzie.
Sata malsatan ne povas kompreni.	Koniec wieńczy dzieło.
La fino kronas la verkon.	Przyjaciela poznaje się w biedzie.
Amikon montras malfeliĉo.	Co w sercu, to na języku.
Kiu bati deziras, trovas bastonon.	Kto się rano śmieje, ten wieczorem płacze.
Kion koro sentas, lango prezentas.	Syty głodnego nie zrozumie.

NI ĈIUJ PAROLAS ESPERANTE

- 18.**

Saluton! Mia Esperanta nomo estas Sabina, sed mia vera nomo estas Soh Eun Park. Mi estas koreino. Mi aktoras en Esperantaj teatraĵoj. Sur la foto estas mi (en la mezo) inter miaj aziaj Esperanto-geamikoj.

RESUMA TESTO

Wykonaj wszystkie poniższe zadania nie korzystając z rozwiązań zamieszczonych w kluczu do zadań. Po tym, w trakcie sprawdzania odpowiedzi grupowo lub indywidualnie, wpisz pod zadaniem w kratce ile odpowiedzi było całkowicie prawidłowych, a potem podlicz na końcu działu. Jeśli wynik był poniżej 1/3 to musisz powtórzyć odpowiednie partie materiału.

19. Ułóż zdania (nie zmieniając kolejności wyrazów).

Ekzemplo: Petro — doni — Monika — floroj
Petro donis al Monika florojn.

1. Edita — deziri — Angêla — sano kaj feliĉo

.....

2. Karlo — sendi — festkarto — Kristina

.....

3. Maria — aĉeti — Johano — orfiŝo

.....

4. Eduardo — donaci — ĉina vazo — Sofia

.....

Liczba poprawnych odpowiedzi: / 4

20. Ułóż zdania.

Ekzemplo: pentristo — pentri bildojn
Pentristo estas homo, kiu pentras bildojn.

1. filmaktoro — ludi en filmo

.....

2. instruistino — profesie instrui

.....

3. poeto — verki poeziaĵojn

.....

4. komponisto — komponi muzikon

.....

5. dancistino — profesie danci

.....

Liczba poprawnych odpowiedzi: / 5

21. Ułóż zdania.

Ekzemplo: Dimanĉe Arturo ĉeestis en koncerto. hodiaŭ — matĉo
Hodiaŭ li ĉeestas en matĉo.

1. Hieraŭ Ivona skribis leteron al Magdalena. nun — al Georgo

-
2. Bernardo estas en legejo. antaŭhieraŭ — en dancejo
-
3. Ĵaŭde Ursula legis rakontojn de Lem. hodiaŭ — poeziaĵojn de Tagore
-
4. Nun Roberto vojaĝas tra Aŭstralio. pasintjare — tra Eŭropo
-
5. Nina bakas fromaĝkukon. pasintsemajne — pomkukon
-
6. Paŭlo telefonas al Ada. matene — al Julia
-

Liczba poprawnych odpowiedzi: / 6

22. Przetłumacz na esperanto.

1. Jak się czujesz?	8. Igrzyska olimpijskie
2. Używać telefonu komórkowego	9. Bez grosza przy duszy
3. Przykro mi.	10. Niezbyt dobrze.
4. Jak on wygląda?	11. Robić zdjęcia
5. Udać się do Amsterdamu	12. Uważam, że...
6. Ciężka praca	13. Deser z kremem
7. Czym się zajmujesz?	14. Tłumaczyć z portugalskiego

Liczba poprawnych odpowiedzi: / 14

23. Dopasuj polskie odpowiedniki do podanych wyrazów esperanckich, wpisując w nawiasy właściwe numery.

(1) lingvoscienco	(2) skisporto	(3) havaĵo	(4) volo
(5) kudrejo	(6) ŝaktabulo	(7) traduko	(8) povo
(9) sovaĝulo	(10) promenveturo	(11) artaĵo	(12) bankbileto
(13) vizitkarto	(14) devo	(15) malfacilaĵo	(16) okulharoj
(17) bluaĵo	(18) trovaĵejo	(19) konstruisto	(20) scipovo
(21) blondulo	(22) bakaĵoj		
-
() banknot	() szwalnia	() szachownica	() siniak
() dzieło sztuki	() narciarstwo	() blondyn	() wola
() wizytówka	() językoznawstwo	() trudność	() obowiązek
() mienie, dobytek	() pieczywo, wypiek	() dzikus	() budowniczy
() możliwość, moc	() umiejętność	() rzęsy	() przejażdżka
() tłumaczenie, przekład		() biuro rzeczy znalezionych	

Liczba poprawnych odpowiedzi: /22

Suma poprawnych odpowiedzi: /51

III. ALDONO POR LA LERNANTO

LINGVOUZAJ KLARIGOJ

- ❶ Poznany wcześniej rzeczownik *domo* to „dom” w znaczeniu ‘budynek mieszczący mieszkania, zakłady pracy lub instytucje’, natomiast *hejmo* to „dom”, ale w znaczeniu ‘miejsce, w którym się mieszka’. Przykłady użycia:

<i>unufamilia domo kun ĝardeno</i>	— dom jednorodzinny z ogrodem
<i>Nia domo staras apud parko</i>	— Nasz dom stoi obok parku.
<i>Li ne havas hejmon</i>	— On nie ma domu (= jest bezdomny).
<i>Nun ŝi estas en la hejmo</i>	— Teraz ona jest w domu (= u siebie).

Zamiast *en la hejmo* mówi się najczęściej *hejme*.

- ❷ W języku esperanto istnieją dwa rodzaje przysłówków: pierwotne (np. *nun, tre, hodiaŭ, jes, ne, kiel*) oraz pochodne, które tworzy się od różnych części mowy, zastępując ich końcówkę końcówką **-e**.

- ❸ Liczebniki porządkowe tworzy się od głównych, dodając końcówkę przymiotnikową **-a**. Wielowyrazowe liczebniki porządkowe zaleca się dla przejrzystości pisać z łącznikiem (np. *dek-tria, okdek-naŭa, ducent-kvindek-sepa*).

Liczebniki porządkowe zachowują się tak jak przymiotniki: w liczbie mnogiej przybierają końcówkę **-j**, a w bierniku końcówkę **-n**.

- ❹ Liczebniki przysłówkowe kończą się na **-e**:

<i>unue</i> — po pierwsze	<i>trie</i> — po trzecie
---------------------------	--------------------------

- ❺ Przyimek **ĉe** ma dwa główne znaczenia: ‘przy’ i ‘u’. Przykłady użycia:

<i>loĝi ĉe brua strato</i>	— mieszkać <u>przy</u> hałaśliwej ulicy
<i>sidi ĉe la tablo</i>	— siedzieć <u>przy</u> stole
<i>esti ĉe kuracisto</i>	— być <u>u</u> lekarza
<i>loĝi ĉe la geavoj</i>	—mieszkać <u>u</u> dziadków
<i>atendi ĉe la pordo</i>	— czekać <u>u</u> drzwi / <u>przy</u> drzwiach / <u>pod</u> drzwiami

Niekiedy przyimek **ĉe** tłumaczymy na język polski inaczej, np.

<i>ripozi ĉe maro</i>	— wypoczywać <u>nad</u> morzem
-----------------------	--------------------------------

- ❻ *Adriano ĉeestis en prelego* — Adriano był na prelekcji
Czasownik *ĉeesti* (ĉe·est·i) znaczy ‘być obecnym’; zwrot *ĉeesti en* odpowiada polskiemu „być na”, gdy mowa o spotkaniu lub imprezie, w którejś ktoś uczestniczy, np.

<i>ĉeesti en koncerto</i>	— być na koncercie
<i>ĉeesti en festeno</i>	— być na przyjęciu
<i>ĉeesti en matĉo</i>	— być na meczu

- ❼ Wiele okoliczników czasu można w języku esperanto wyrazić za pomocą konstrukcji z przyimkiem **en** bądź też za pomocą przysłówka, np.

en la mateno = matene

en lundo = lunde

en januaro = januare

en printempo = printempe,

en la pasinta semajno = pasintsemajne

Podobną podwójną formę mają także niektóre okoliczniki miejsca, np.

en la hejmo = hejme

en eksterlando = eksterlande

- 8 Jeśli przyimek **al** występuje przed nazwą pomieszczenia będącego celem ruchu, to zazwyczaj tłumaczymy go na język polski przyimkiem „do”, rzadziej „na”, np.

*iri **al** kinejo* — iść do kina

*iri **al** poŝtejo* — iść na pocztę

Jeśli występuje przed nazwą imprezy, posiłku itp., to tłumaczymy go przyimkiem „na”, np.

*iri **al** koncerto* — iść na koncert

*inviti **al** temanĝo* — zaprosić na podwieczorek

Porównajmy:

*iri **al** teatro* — iść do teatru

*labori **ĝis** la noktomezo* — pracować do północy

Zarówno przyimek **al**, jak i **ĝis** są tu przetłumaczone jako „do”. Różnica między nimi jest taka, że **al** oznacza kierunek ruchu (do, ku), natomiast **ĝis** oznacza nieprzekraczalną granicę (aż do, tylko do).

- 9 Czasowniki esperanckie w czasie przeszłym mają zawsze końcówkę **-is**, np.

*mi **estis*** — ja byłem/byłam

*li **staris*** — on stał

*vi **iris*** — ty szedłeś/szłaś

*ili **vidis*** — oni widzieli, one widziały itp.

W języku esperanto nie istnieją zróżnicowane formy czasownika w danym czasie (teraźniejszy, przeszły, przyszły) co ma miejsce w wielu innych językach (tzw. odmianą przez osoby). Jest to istotne pozbycie się balastu skomplikowania języka dla uczącego się i dla użytkownika esperanta. Okazuje się zatem, że dla celów komunikacyjnych odmiana przez osoby jest zbędna.

W języku esperanto czas przeszły można przedstawić krótko, bo forma czasownika nie jest zależna od podmiotu:

mi, vi, li, ŝi, ĝi, ni, ili

Adamo, Eva, sinjoro (j), sinjorino (j)

kato(j), katino(j), katido(j)

tablo (j)

kio, kiu (j), tio, tiuj (j), ...

estis

DLA CIEKAWYCH

W języku esperanto formy czasownika są niezależne od płci. Oznacza to, że użytkownik esperanta nie musi w wypowiedzi identyfikować własnej płci (np. ja byłem/ja byłam — *mi estis*), ani płci osoby, do której się zwraca (ty byłeś/ty byłaś — *vi estis*). Gorzej jest z wypowiadaniem się o osobie trzeciej, w przypadku której konieczna jest identyfikacja binarna tj. męska/żeńska (*li/ŝi estis*). \tym niemniej we współczesnym esperancie wobec osób niebinarnych niektórzy używają zaimka *ri*.

Język esperanto jest więc sytuacyjnie mniej dyskryminujący osoby niebinarne niż wiele języków etnicznych.

Dotyczy to wszystkich czasów gramatycznych (teraźniejszy, przeszły, przyszły).

- 10 **Kioma** (wymowa: ki-oma) — który (z kolei). Wyraz ten utworzono od *kiom*, dodając końcówkę przymiotnikową *-a*. W odpowiedzi na pytania zaczynające się od **kioma** podajemy liczebnik porządkowy.

- 11 O godzinę pytamy: **Kioma horo estas?** — Która jest godzina? Podając, ile jest minut po jakiejś godzinie, mówi się **post**, a podając liczbę minut przed jakąś godziną, mówi się **antaŭ**, przy czym wyraz *minutoj* można opuścić.

Zamiast *dek kvin minutoj* można powiedzieć *kvarono* (ćwierć, kwadrans).

Polskie „wpół do...” można wyrazić dwojako:

duono post... (wymieniając godzinę, która minęła) lub

duono antaŭ... (wymieniając godzinę, która się zbliża), np.

1:30 — *duono post la unua* („pół po pierwszej”)

— *duono antaŭ la dua* („pół przed drugą”)

Oprocz tego godziny po 12:00 w południe można wyrazić na kilka sposobów, np.

18:30 — *duono post la sesa* („pół po szóstej”)

— *duono post la sesa posttagmeze* („pół po szóstej po popołudniu”)

— *duono post la sesa vespere* („pół po szóstej wieczorem”)

— *duono post la dek-oka* („pół osiemnastej”)

— *la dek-oka tridek (minutoj)*

- 12 Wyraz **kiu** oprócz ‘kto’ znaczy również ‘który’, niezależnie od tego, czy mowa o osobie, czy o rzeczy.
- 13 Częstka **-aj-** tworzy rzeczowniki oznaczające rzecz wyróżniającą się daną cechą, rzecz stanowiącą wynik pewnej czynności, charakterystyczny sposób postępowania, potrawę, wyrób i inne. Ta częstka słowotwórcza to przyrostek, czyli element dodawany po głównej części wyrazu (np. po rdzeniu).
- 14 Poznaliśmy już przyimek **al** w znaczeniu ‘do, ku’. Oprócz tego oznacza on relację wyrażaną przez polski celownik (komu? czemu?), np.

danki al Adamo

— podziękować Adamowi

pardonu al Linda

— wybaczyć Lindzie

15 **Kiel** (wymowa: ki-el) — jak.

16 Jak już wiemy, przyimek **pri** znaczy ‘o’ (zob. Objasnienia gramatyczne, Ĉapitro 3. Często jednak występuje on także w znaczeniu ‘jeśli chodzi o, w związku z, w sprawie, co do’ i tłumaczymy go na język polski różnymi przyimkami i wyrażeniami, np.

<i>esti bona pri matematiko</i>	— być dobrym <u>w</u> matematyce
<i>labori pri projekto</i>	— pracować <u>na</u> projektem
<i>kontenta pri la rezulto</i>	— zadowolony <u>z</u> wyniku
<i>debato pri mortpuno</i>	— debata <u>na temat</u> kary śmierci
<i>demandoj pri personaj aferoj</i>	— pytania <u>dotyczące</u> spraw osobistych
<i>ekzameno pri lingvistiko</i>	— egzamin <u>z</u> językoznawstwa
<i>fotoj pri la vojaĝo</i>	— zdjęcia <u>z</u> podróży
<i>specialisto pri medicina informadiko</i>	— specjalista <u>w dziedzinie</u> informatyki medycznej
<i>konkurso pri filma scenaro</i>	— konkurs <u>na</u> scenariusz filmowy

Czasem przyimek **pri** nie jest tłumaczony jako oddzielny wyraz, np.

<i>interesiĝi pri arthistorio</i>	— interesować się historią sztuki
<i>okupiĝi pri la infanoj</i>	— zajmować się dziećmi
<i>Pri kio vi okupiĝas?</i>	— Czym się zajmujesz?
<i>konkurso pri beleco</i>	— konkurs piękności

17 Częstka słowotwórcza **ki-** występuje w języku esperanto jako początek zaimków pytających (i względnych, tzn. rozpoczynających zdanie podrzędne), natomiast stosując częstkę **ti-**, otrzymujemy odpowiednie zaimki wskazujące, np.

<i>kio</i> — co	<i>tio</i> — to	<i>ĉi tio, tio ĉi</i> — to tutaj, właśnie to
<i>kiu</i> — kto, który	<i>tiu</i> — ten	<i>ĉi tiu, tiu ĉi</i> — ten tutaj, właśnie ten
<i>kie</i> — gdzie	<i>tie</i> — tu	<i>ĉi tie, tie ĉi</i> — tu tutaj, właśnie tu

Słowo **ĉi** komunikuje bliskość. Umieszcza się je przed zaimkiem bądź po nim. Kolejność nie ma w praktyce znaczenia. Wystąpienie **ĉi** po zaimku służy jedynie do podkreślenia faktu bliskości. Nie przyjmuje ono żadnych końcówek:

*Ĉu vi jam legis **ĉi** tiujn / tiujn **ĉi** revuojn?* — Czy już czytałeś te czasopisma?

18 *Saluton, amikoj* = *Saluton, geamikoj*.

Przedrostek *ge-* można opuścić w rzeczownikach oznaczających grupę składającą się z osób obojga płci, jeśli ów skład jest oczywisty i nie ma potrzeby go podkreślać.

Użycie *ge-* jest obowiązkowe w rzeczownikach oznaczających parę (np. *geedzoj*) i grupę krewnych (np. *gefratoj*) oraz w kilku rzeczownikach typu *gesinjoroj* i *geknaboj*.

19 *dombestoj, hejmbestoj* — „Zwierzęta domowe” (udomowione przez człowieka) to po esperancku *dombestoj*, a te z nich, które ludzie chowają w domu dla towarzystwa lub przyjemności — to *hejmbestoj*. O tych drugich mówimy po polsku „ulubieńcy”, „pupile”, „zwierzątka” (są to psy, koty, chomiki, papużki itp.)

SOLVOJ DE LA TASKOJ

PLIFIRMIGO (ekzemplaj solvoj)

B.

1. kvara
2. deksese
3. tridek-oka
4. cent dekunue
5. tri cent naŭdek-kvina
6. sep cent sepdek-sepe
7. tri mil okcent kvindek-dua

C.

1. Kion Mateo faris hieraŭ matene?	Li pentris bildon.
2. Kie Ilona estis marde vespere?	Ŝi estis hejme.
3. Kion vi faris ĵaŭde?	Mi lernis ĝis la noktomezo.
4. Kie Alberto estis pasintsemajne?	Li estis eksterlande.
5. Kion Marta faris dimanĉe nokte?	Ŝi surfis en interreto.
6. Kion Simono faris antaŭhieraŭ posttagmeze?	Li babilis en babilejo.
7. Kie vi estis sabate?	Mi estis ĉe miaj (ge)amikoj.
8. Kion Liliana faris hodiaŭ antaŭtagmeze?	Ŝi rigardis televidan filmserion.

D.

1. Kioma horo estas?	9. Estas kvin (minutoj) antaŭ la dua.
2. Estas dek (minutoj) antaŭ la oka.	10. Estas dek kvin (minutoj) post la oka.
3. Estas dudek (minutoj) post la tria.	Estas kvarono post la oka.
4. Estas kvin (minutoj) post la dek-unua.	Estas kvarono post la dek oka.
5. Estas dek kvin (minutoj) antaŭ la deka /
Estas kvarono antaŭ la deka.	11. Estas dek (minutoj) post noktomezo.
6. Estas duono antaŭ la kvina / Estas duono
post la kvara.	12. Estas dudek (minutoj) antaŭ la dek-
unua.
7. Estas la dek-dua horo.	13. Estas kvarono antaŭ la tagmezo.
8. Estas dudek kvin (minutoj) post la dek
dua.	14. Estas la nula (noktomezo).

E.

1. Mi havas amikon, kiu tute ne televidas / rigardas televidon.
2. Silvia ŝatas knabojn, kiuj havas artistan animon.
3. Mi aŭdis pri viro, kiu havis dek ses edzinojn.
4. Mi konas virinon, kiu kolektas horloĝojn.
5. Andreo malŝatas / ne ŝatas homojn, kiuj kritikas lin.
6. Mi legis pri studentino, kiu scipovas traduki el ses lingvoj.

G.

1. Suzana helpis al Georgo.
2. Mi dankas al vi.
3. Adamo plaĉas al Beata.
4. Sofia deziris al Maria agrablan tagon.
5. Ni pardonas al vi.
6. Mikaelo ĝis hieraŭ kredis al Katarina.

7. NI LEGAS KUN KOMPRENO

1. c
2. b
3. c
4. b

NI AŬSKULTAS KUN KOMPRENO

- 10.** 1. fotojn 2. kuiri, baki 3. krokodilon

- 11.** 1. kastelo
2. edukado
3. kursoj, aktivaĵoj kaj seminarioj

17. PROVERBOJ KAJ DIRAĴOJ

Rido matene, ploro vespere.	Kto się rano śmieje, ten wieczorem płacze.
Sata malsatan ne povas kompreni.	Syty głodnego nie zrozumie.
La fino kronas la verkon.	Koniec wieńczy dzieło.
Amikon montras malfeliĉo.	Przyjaciela poznaje się w biedzie.
Kiu bati deziras, trovas bastonon.	Kto chce psa uderzyć, ten kij zawsze znajdzie.
Kion koro sentas, lango prezentas.	Co w sercu, to na języku.

RESUMA TESTO (ekzemplaj solvoj)

- 19.** 1. Edita deziris al Anĝela sanon kaj feliĉon.
2. Karlo sendis festkarton al Kristina.
3. Maria aĉetis al Johano orfiŝon.
4. Eduardo donacis ĉinan vazon al Sofia.

- 20.** 1. Filmaktoro estas homo, kiu ludas en filmoj.
2. Instruistino estas virino, kiu profesie instruas.
3. Poeto estas homo, kiu verkas poeziaĵojn.
4. Komponisto estas homo, kiu komponas muzikon.
5. Dancistino estas virino, kiu profesie dancas.

- 21.** 1. Nun ŝi skribas leteron al Georgo.
2. Antaŭhieraŭ li estis en dancejo.
3. Hodiaŭ ŝi legas poeziaĵojn de Tagore.
4. Pasintjare li vojaĝis tra Eŭropo.
5. Pasintsemajne ŝi bakis pomkukon
6. Matene li telefonis al Julia.

- 22.** 1. Kiel vi fartas? 2. Uzi poŝtelefonon 3. Mi bedaŭras.
 4. Kiel li aspektas? 5. Iri al Amsterdamo 6. Peza laboro
 7. Pri kio vi okupiĝas? 8. Olimpikaj ludoj 9. Sen groŝo en poŝo
 10. Ne tro bone. 11. Fari fotojn 12. Mi opinias, ke...
 13. Deserto kun kremaĵo 14. Traduki el la portugala

- 23.** (12) banknot (5) szwalnia (6) szachownica (17) siniak
 (11) dzieło sztuki (2) narciarstwo (21) blondyn (4) wola
 (13) wizytówka (1) językoznawstwo (15) trudność (14) obowiązek
 (3) mienie, dobytek (22) pieczywo, wypieki (9) dzikus (19) budowniczy
 (8) możliwość, moc (20) umiejętność (16) rzęsy (10) przejażdżka
 (7) tłumaczenie, przekład (18) biuro rzeczy znalezionych